

Nevojenské aspekty litevské bezpečnostní politiky

ŠÁRKA WAISOVÁ

Diskuze o bezpečnosti, o strategických koncepcích, o riziku a o hrozbách jsou v centru pozornosti mezinárodní politiky a oboru mezinárodní vztahy již celá staletí. Pojetí bezpečnosti se však v průběhu doby postupně měnila, respektive rozšiřovala. Od úzkého pojetí bezpečnosti ve smyslu realistického přístupu, tj. vojensko-politické bezpečnosti, až k dnešní podobě tzv. širokého pojetí bezpečnosti, které vedle tradiční vojensko-politické oblasti zahrnuje i ekonomickou, sociální, kulturní a environmentální oblast. Reflexi změn bezpečnostního prostředí a rozšiřování konceptu bezpečnosti můžeme pozorovat jak v teorii mezinárodních vztahů, tak i v zahraniční a bezpečnostní politice jednotlivých států. Úvahy o potřebě redefinovat koncept bezpečnosti pramení v 70. letech minulého století. Změny mezinárodního systému a proměna charakteru aktérů mezinárodních vztahů po skončení bipolární konfrontace výrazně ovlivnily redefinici konceptu bezpečnosti a politizaci některých témat. Vojensko-politické hrozby oslabily a v agendě mezinárodní (bezpečnostní) politiky se objevila témata, jako je ochrana životního prostředí, udržení ekonomické stability či zajištění dostupnosti zdrojů.

Prohlubující se vzájemná závislost aktérů mezinárodního systému (států, nadnárodních korporací, mezinárodních organizací) a nárůst globalizačních tendencí prokázaly, že užší koncept bezpečnosti je obsoletní a jak aktéři mezinárodních vztahů, tak i politologové a vojenská odborníci musejí začít přemýšlet o „nových“ nevojenských hrozbách.¹

V tomto textu bych chtěla čtenáři přiblížit rozšířený koncept bezpečnosti v pojetí tzv. *kodaňské školy*, jehož prostřednictvím budu zkoumat nevojenské aspekty bezpečnostní politiky Litvy. V první kapitole vymezím teoretický rámec stati a představím čtenáři základní pojmy a koncept bezpečnosti kodaňské školy. Ve druhé kapitole čtenář nalezne základní politicko-geografickou charakteristiku Litvy, která spoluurčuje bezpečnostní situaci litevského státu. Třetí kapitola zkoumá oficiální dokumenty litevské bezpečnostní politiky od vzniku samostatného státu na počátku 90. let minulého století až do současnosti. Při studiu litevských oficiálních bezpečnostních dokumentů se zaměřuji jak na okolnosti vzniku dokumentů, tak i na jejich obsah. Čtvrtá, pátá a šestá kapitola se věnují jednotlivým nevojenským sektorům litevské bezpečnostní politiky a zkoumají hrozby a rizika pramenící z ekonomického, sociálně-kulturního a environmentálního prostředí. V sedmé kapitole jsem se zaměřila na pobaltský bezpečnostní komplex a na regionální bezpečnostní spolupráci Litvy s ostatními pobaltskými státy a se státy střední Evropy.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA STATI – KODAŇSKÁ ŠKOLA A B. BUZAN

Na počátku 90. let minulého století publikoval Barry Buzan se svými kolegy (s Olem Waeverem, s Mortenem Kelstrupem, s Pierrem Lemaitrem a s Jaapem de Wildem) z Kodaňského institutu pro výzkum míru (COPRI) několik knih o evropské bezpečnosti po skončení studené války.² Kodaňská skupina na základě zkoumání postbipolárního světa tvrdila, že se tradiční vojenská bezpečnost stává stále méně důležitou a nová bezpečnostní agenda se bude zabývat sociálními, ekonomickými a environmentálními tématy. Tato skupina pak během první poloviny 90. let vytvořila nový koncept bezpečnosti.³

V oblasti bezpečnostních studií můžeme sledovat dvě základní osy rozšíření konceptu bezpečnosti – osu vertikální a osu horizontální. Na vertikální ose jsou umístěny *refe-*

referenční objekty⁴ bezpečnosti; tato osa vyjadřuje odpověď na otázku: „Čí bezpečnost?“ V realistickém konceptu bezpečnosti je jediným referenčním objektem na vertikální ose stát. V širším pojetí kodaňské školy se na vertikální ose vedle státu objevuje i další referenční objekt, a tím je společnost. Existenční hrozbou pro stát je ztráta suverenity, pro společnost ztráta identity.⁵ Bezpečnost referenčního objektu je charakterizována jako přežití tváří v tvář existenční hrozbě; co je však zdrojem této hrozby, závisí na rozdílných sektorech.

Sektory, respektive zdroje ohrožení (oblasti, z nichž mohou hrozby vycházet), jsou umístěny na horizontální ose. Horizontální osa vyjadřuje odpověď na otázku: „Bezpečnost před čím?“ Rozšířená horizontální úroveň analýzy zahrnuje podle názoru kodaňské školy vedle vojenských a politických také ekonomické, ekologické, sociální i kulturní zdroje ohrožení. Sektory umožňují nahlížet partikulární aspekty vztahů a interakcí mezi jednotkami mezinárodního systému. Dělení zdrojů hrozeb na sektory umožňuje kodaňské škole rozlišovat druhy interakcí na vojenské, politické, ekonomické, sociální a environmentální interakce.⁶

Představitelé kodaňské školy tvrdí, že nelze studovat bezpečnost izolovaného referenčního objektu, neboť bezpečnost tohoto objektu závisí na dalších objektech (bezpečnost jako sociálně konstruovaný fakt⁷). Státy jsou propojeny v globální bezpečnostní struktuře; většina států se však více bojí svých sousedů než vzdálených mocností. Bezpečnostní analýza na úrovni mezinárodního systému je podle názoru Buzana, Waevra a de Wildeho příliš všeobecná a neumožňuje zkoumat řadu hrozeb a referenčních objektů. Nejvhodnější je podle zmíněných vědců studium bezpečnosti v rámci tzv. regionálního bezpečnostního komplexu. Regionální bezpečnostní komplex je tvořen dvěma či více státy, které vytvářejí geograficky koherentní skupinu a jejichž percepce a požadavky bezpečnosti jsou navzájem propojené tak, že problémy národní bezpečnosti jednoho nemohou být analyzovány a vyřešeny bez druhého. Buzan, Waever a de Wilde chápou bezpečnostní komplexy jako subsystémy – miniaturní anarchie – s vlastními pravidly, která jsou analogická s pravidly anarchického mezinárodního systému.⁸

V bezpečnostní analýze kodaňská škola rozlišuje vedle referenčního objektu také tzv. *sekuritizujícího aktéra*. Sekuritizující aktér představuje jednotku (např. stát, politické elity státu či společnost), která tematizuje určitý problém jako bezpečnostní hrozbu. *Sekuritizace* je dynamickým procesem sociálního konstruování hrozeb a rizik. Podstatou procesu sekuritizace je fakt, že se určité téma stává bezpečnostním tématem nikoli na základě skutečně existující hrozby, ale protože je jako hrozba prezentováno a chápáno.⁹ Vedle procesu sekuritizace podle názoru kodaňské školy existuje rovněž opačný proces *desekuritizace*, kdy se určité téma ztrácí z agendy bezpečnostní politiky, neboť sekuritizující aktér se domnívá, že referenční objekt již není ohrožen konkrétní hrozbou.¹⁰

Pro účely této stati zde krátce charakterizují zdroje hrozeb¹¹ na horizontální ose. Jak jsem se již zmínila, kodaňská škola vedle vojenského sektoru rozlišuje další čtyři sektory bezpečnosti – politický, ekonomický, sociálně-kulturní a environmentální.

Existenční hrozby v politickém sektoru pro stát jako referenční objekt jsou zaměřeny především proti základním principům státnosti, proti suverenitě a „ideologii“ státu. V případě, kdy stát ztrácí svou suverenitu, přestává jako stát existovat.

Existenční hrozby v ekonomickém sektoru jsou definovatelné obtížněji než hrozby politického sektoru. Ekonomickou bezpečnost můžeme chápat minimálně ve dvou dimenzích: 1) ekonomika jako základ vojenské moci (silná ekonomika je např. zárukou kvalitního moderního technického vybavení armády); 2) ekonomika jako bezpečnostní aspekt sám o sobě (např. kolaps ekonomiky ohrožuje existenci státu). Podle Buzanova názoru je dnes odpovědnost státu při zajištění bezpečnosti v ekonomickém sektoru podobná jako v politickém a vojenském sektoru. Podle kodaňské školy můžeme však do ekonomického sektoru bezpečnosti zahrnovat jen ty vztahy, které vznikají mezi ekonomikou na straně jedné a vojenskými schopnostmi, mocí a identitou společnosti na straně druhé.¹²

Sociální sektor bezpečnosti klade důraz na kolektiv občanů, na společnost, která tvoří stát. Bezpečnostní hrozby v sociálním sektoru jsou namířeny (v případě, že referenčním objektem je stát) proti státotvorné společnosti, proti státotvorným sociálním skupinám a proti jejich identitě. Zdroje ohrožení v environmentálním sektoru pramení ze změny stavu životního prostředí; tyto změny pak ohrožují existenci státu a státotvorné společnosti (nedostatek pitné vody, globální oteplování a zvyšující se hladina světových oceánů atd.).

Jak jsem se již v úvodu zmínila, v tomto textu chci zkoumat nevojenské aspekty litevské bezpečnostní politiky optikou konceptu bezpečnosti kodaňské školy. Zaměřím se na otázku, jak se litevská bezpečnostní politika vyrovnává s politickými, ekonomickými, sociálními i environmentálními hrozbami a jak čelí politickým, ekonomickým, sociálním i environmentálním rizikům.

Litva musela po získání nezávislosti a po rozpadu východního bloku zformovat novou zahraniční i bezpečnostní politiku a hledat nové spojence a partnery. Její bezpečnostní situace je v současné době spojována především s procesem rozšiřování NATO a s postojem Ruské federace k rozšíření Severoatlantické aliance o pobaltské státy. Litva je mladým státem, který se musel vyrovnat s podmínkami vlastní nezávislosti a s oddělením od SSSR, které znamenalo ztrátu mocenské základny, armády, zdroje surovin a obchodního partnera, jakož i nárůst vlastní důležitosti jako tranzitního uzlu a v neposlední řadě funkce spojnice Ruské federace s Kaliningradem.

Při zkoumání nevojenských aspektů litevské bezpečnostní politiky jsem se soustředila na politický, ekonomický, sociálně-kulturní a environmentální sektor. Jsem si vědoma toho, že zdroje ohrožení a mnohá bezpečnostní témata nelze omezit pouze na jeden sektor a že přesah a kombinaci hrozeb nesmíme ignorovat. Rozdělení nevojenských aspektů litevské bezpečnostní politiky do jednotlivých sektorů je tak třeba chápat jako rozdělení pracovní, které mi umožní výzkum.

POLITICKO-GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA LITVY

Území Litvy zabírá 65 200 km² a vedle Dánska, Estonska a Lotyšska patří k malým státům v oblasti Baltského moře. Největším státem této oblasti je Ruská federace (RF), jejíž přítomnost v severovýchodní Evropě má zvláštní povahu. Ruská federace má přístup do Baltského moře v oblasti Finského zálivu a v Kaliningradské oblasti, která tvoří její enklávu. Litva leží při jihovýchodním cípu Baltského moře. Na severu sousedí s Lotyšskem a na východě s Běloruskem. Na jihozápadě má společnou hranici s Polskem a s Kaliningradskou oblastí. Na západě má přibližně sto kilometrů dlouhý přístup k moři, tedy nejkratší mořskou hranici ve srovnání s Estonskem a s Lotyšskem.

Proces emancipace litevského státu navázal na převratné události ve východním bloku na konci 80. a na počátku 90. let minulého století. Pobaltské státy vyhlásily nezávislost v roce 1990. Významný vliv na formování Pobaltí mělo však rozpuštění Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) v roce 1991. Po dosažení nezávislosti Litva zformulovala jasné priority: udržení vlastní nezávislosti a vyvázání se ze vztahů se SSSR (rozumějí s RF). Ruská federace však považovala a do velké míry stále považuje Pobaltí za strategickou oblast svých bezpečnostně-politických zájmů. Vznikla tak diskrepance mezi snahami pobaltských států a cíli Ruské federace, která bývá označována jako baltské bezpečnostní dilema.

Pravděpodobně největší politickou hrozbou pro Litvu je sousedství Ruské federace a ruské zájmy v oblasti Baltského moře. Kaliningradská oblast, která je sevřena mezi Polsko a Litvu a jejíž přístup do Baltského moře je omezen v oblasti Kurského zálivu, je ekonomicky (reexportní uzel pro strategické suroviny) a vojensky (sídlo ruské Baltské flotily) strategickou oblastí Ruské federace. Nejkratší tranzitní spojení do Kaliningradské oblasti vedou přes Lotyšsko a Litvu, popřípadě přes Bělorusko a Litvu. Tranzitní cesty produktovodů na mezinárodní překladiště v Kaliningradu vedou přes Litvu; nejvýznamnější linií je cesta Kazachstán – Rusko – Bělorusko – Litva/Ukrajina/Lotyško.

Nejasně upravený vztah v oblasti tranzitu strategických surovin přes Litvu do Kaliningradu vedl na počátku 90. let 20. století v ruských ekonomických kruzích k posílení skupiny, která prosazovala změnu vedení produktovodů směrem do oblasti Finského zálivu. Během 90. let byl tranzitní režim mezi oběma státy dostatečně upraven a v současné době převážila preference spojnice Litva – Kaliningrad.

Kaliningradská oblast je vedle dopravní tepny také domovským přístavem ruské Baltské flotily. Vzhledem k tomu, že přístavy v Kaliningradské oblasti jsou jediné nezamrzající ruské přístavy v oblasti Baltského moře, je zde v současné době umístěno asi 70 % Baltské flotily Ruské federace.¹³

K dalším sousedům Litvy vedle Ruské federace patří Lotyšsko, Bělorusko a Polsko. Zatímco litevsko-lotyšská a litevsko-polská pozemní státní hranice byly od počátku samostatnosti nového litevského státu nesporné, po vyhlášení nezávislosti vznikl rozhraničovací spor o mořskou hranici mezi Litvou a Lotyšskem (v oblasti hranice kontinentálního šelfu se nacházejí ložiska ropy), po rozpuštění SSSR spor o mořskou hranici a režim pobřežního moře v oblasti Kurského zálivu mezi Ruskou federací a Litvou a spor, respektive nejasnosti v případě suchozemské hranice mezi Litvou a Běloruskem.

Zatímco spor mezi Litvou a Lotyšskem o využití ložisek ropy v oblasti hranice na kontinentálním šelfu není dosud vyřešen a střídavě se dostává do agendy zahraniční politiky obou zemí, v rozhraničovacím sporu mezi Ruskou federací a Litvou a mezi Běloruskem a Litvou došlo k určitému pokroku. Většina Kurského zálivu patří Rusku, byť jediný přístup na volné moře prochází litevskými vnitrostátními vodami. V roce 1999 byla mezi Ruskou federací a Litvou podepsána rozhraničovací smlouva, která vyřešila hraniční spory obou zemí a zavedla hraniční režim v oblasti Kurského zálivu. Tato smlouva byla ratifikována Dumou až v březnu 2001.¹⁴ Další pokrok ve vzájemných vztazích byl dosažen v dubnu 2002, kdy se oba státy dohodly na režimu výlovu (množství a druhy ryb) v oblasti teritoriálních vod v Baltském moři a v Kurském zálivu.¹⁵

Hraniční spor mezi Běloruskem a Litvou lze chápat spíše jako nejasnou situaci, kdy po celá devadesátá léta nedošlo k demarkaci mezistátní hranice. Mezistátní hranice mezi Litvou a Běloruskem je dlouhá 650 km. Litva ukončila demarkaci na své straně už v březnu 2001. V květnu 2002 získalo Bělorusko 1,15 milionu eur od Evropské unie (EU) na demarkaci hranice, která měla být podle oficiálních údajů dokončena v srpnu roku 2002.¹⁶ V době napsání tohoto textu (leden 2003) bylo demarkováno jen asi 30 km z běloruské strany.

OFICIÁLNÍ DOKUMENTY LITEVSKÉ BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY – PERCEPCE NEVOJENSKÝCH HROZEB

Jedním z důležitých prvků bezpečnostní politiky státu je tvorba oficiálních bezpečnostních dokumentů. Vytváření a změny bezpečnostních dokumentů představují procesy sekuritizace a desekuritizace, v nichž můžeme velmi jasně identifikovat sekuritizující aktéry a sledovat proměny jejich priorit. Při tvorbě oficiálních bezpečnostních dokumentů jsou sekuritizujícími aktéry nejčastěji parlamentní politické strany a vládní představitelé.

Prvním oficiálním dokumentem litevské bezpečnostní politiky byl Návrh konceptu národní bezpečnosti (The Draft An Outline of the Concept of National Security) z roku 1990. V březnu 1990 vydal Nejvyšší sovět Litevské socialistické republiky Deklaraci litevské nezávislosti, která představovala unilaterální akt odporu a separace od SSSR. Sovětský svaz ani žádný další stát nebyl ochoten uznat litevskou suverenitu. Období jara a počátku léta roku 1990 bylo obdobím duální vlády, kdy paralelně k sovětským vládním strukturám vznikaly struktury nezávislého litevského státu (v dubnu 1990 bylo vytvořeno litevské Ministerstvo národní obrany). Většina obyvatelstva podporovala nezávislost nového státního útvaru i přesto, že Sovětský svaz prohlásil nový nezávislý stát prezidentským dekretem za nelegální a současně pohrozil použitím síly proti litevskému hnutí nezávislosti.

V těchto politických podmínkách zformulovalo litevské Ministerstvo národní obrany (říjen 1990) Návrh konceptu národní bezpečnosti.¹⁷ Tento návrh byl symbolickým vyjádře-

ním požadavku litevské nezávislosti, neboť ani Ministerstvo národní obrany, ani nový stát ještě legálně neexistovaly. Některé z principů, které byly stanoveny v tomto dokumentu, se staly součástí zahraniční a bezpečnostní politiky Litvy až do okamžiku definitivního stažení sovětských, respektive ruských jednotek z litevského území (31. 4. 1993).

Podle zmíněného návrhu je „*národní bezpečnost nutnou podmínkou pro zachování, rozvoj a kontinuitu národa*“. Vůdčí ideou nového státu se měla stát idea národa. Zaměřili se však na další výčet referenčních objektů bezpečnosti v návrhu konceptu, pak zde národ již nevystupuje. Bezpečnost je v další části návrhu omezena na stát a na občany; tj. je definována v širokém pojetí, které zahrnuje „*spirituální, ekologickou, ekonomickou, civilní a vojenskou dimenzi*“.

Nejasnost textu reflektuje nejasnost politické situace období jara a léta roku 1990, kdy si politické elity uvědomovaly nutnost získat veřejnou podporu pro nezávislost (včetně podpory etnicky nelitevského obyvatelstva) a současně dosáhnout mezinárodního uznání. Text návrhu neobsahuje žádnou explicitní zmínku o hrozbách či o nepřátelích, zaměřenou přímo proti SSSR. Estonsko, Lotyšsko, skandinávské státy a státy západní Evropy jsou zde zmíněny jako státy přátelské. Mezi těmito státy by měla být podle návrhu vybudována vzájemná důvěra a uznávána „*neutralita a imunita*“. Litva, podobně jako Polsko, na úplném počátku 90. let preferovala neutralitu a nepomýšlela na vstup do euroatlantických politických či bezpečnostních struktur.¹⁸

První dokument litevské národní bezpečnosti byl velmi pozoruhodný. Hlavním referenčním objektem v návrhu je litevský stát, prioritní ohroženou hodnotou jeho suverenity a sekuritizujícím aktérem je litevské Ministerstvo národní obrany. Nesmíme však zapomenout, že ani litevský stát (tedy ani jeho suverenity), ani Ministerstvo národní obrany v době vytvoření tohoto dokumentu právně neexistovaly.¹⁹

Druhým dokumentem litevské bezpečnostní politiky se stal *Návrh koncepce národní bezpečnosti Republiky Litva (The Draft Conception of National Security of the Republic of Lithuania)* z roku 1992. Rusko-litevská paralelní vláda v Litvě nebyla dlouhodobě udržitelná. V lednu 1991 Moskva podnikla neúspěšný pokus o podrobení Litvy. Snahy litevského hnutí o nezávislost byly podpořeny mezinárodním veřejným míněním, které bylo mladému státu silně nakloněno. Pozice Litvy byla posílena průběhem událostí v Moskvě, kdy ruská vláda zcela ztratila autoritu a nebyla schopna vykonávat ústavní funkce. Moskevské události a úspěšná občanská neposlušnost v Litvě (litevské bezpečnostní dokumenty používají výraz rezistence) ovlivnily další dokumenty národní bezpečnosti, které akcentovaly civilní obranu a občanskou rezistenci jako nástroj obrany v případě napadení Litvy.²⁰

V září 1991 se Litva stala členským státem OSN, čímž byla potvrzena její suverenity a nezávislost. Formování bezpečnostní a zahraniční politiky tak získalo novou základnu. V roce 1992 skupina vědců z litevského Institutu filozofie, sociologie a práva připravila návrh koncepce národní bezpečnosti s názvem *Litevská národní bezpečnost: teorie a realita*.²¹ V tomto období probíhala v celé společnosti široká diskuze o litevské bezpečnosti.

Zmíněný návrh skupiny vědců byl důležitým předělem při definování litevské národní bezpečnosti a identity. Národní bezpečnost byla definována jako „*zachování a vytváření podmínek pro udržení zájmů občanů, národa a státu, kterých by bylo dosaženo za minimální hrozby destabilizace a možných rizik a ohrožení*“.²² V tomto návrhu jsou jasným referenčním objektem bezpečnosti občané („*jejichž práva a svobody mají být hájeny*“), národ („*ochrana identity litevského lidu*“) a stát („*udržení a posílení nezávislosti*“). Litevská národní identita byla vytvářena v procesu jasného rozlišení vnitřních a vnějších hrozeb.

Jako vnější hrozby litevské bezpečnosti byly definovány: 1) Ruská federace (v souvislosti s přítomností ruských vojenských jednotek na litevském území), 2) zahraniční politika Společenství nezávislých států, 3) nestabilita východní Evropy pramenící z ekonomických, sociálních a etnických problémů, 4) podmanění, respektive vznik ekonomické

a finanční závislosti na jiném státě nebo nadnárodní korporaci, 5) úpadek vědeckého či kulturního potenciálu pod vnějším vlivem, 6) ekologické, sociálně patologické a další hrozby.²³

Kromě vnějších hrozeb návrh identifikuje vnitřní hrozby, které zahrnují všechny sféry sociálního života od politiky až po kulturu (např. negativní demografické trendy nebo nedostatečná podpora vývoje duchovní a morální kultury). Návrh konceptu politizuje a sekuritizuje celou řadu témat sociálního života. Významným referenčním objektem je v návrhu společnost a hrozby (jak sovětizace, tak i westernizace kultury a hodnot) směřují proti její identitě.²⁴

Nástrojem pro zachování národní bezpečnosti se kromě občanské obrany a civilní rezistence („síla lidu“) měla stát kooperace a budování společných bezpečnostních zájmů s ostatními pobaltskými státy a se Skandinávií.

Koncepce národní bezpečnosti, jak ji prezentovali v původním návrhu vědci, byla prochnuta snahou o udržení suverenity státu. Jasně rozlišení vnitřní/vnější, přesná definice hrozeb a státní centrismus ukazují, že koncepce litevské národní bezpečnosti měla být založena na premisách moderního státu a na neorealistickém paradigmatu. Návrh konceptu se zakládal na kulturním a politickém izolacionismu, jenž byl v příkrém kontrastu s atmosférou uvolněnosti, která zavládla po skončení konfliktu Východ–Západ v Evropě. Vědecký návrh konceptu národní bezpečnosti nesplňoval však aspirace a představy litevské politické elity a odpovídal spíše představě intelektuálů. Návrh byl tiše odmítnut a politické strany prezentovaly vlastní představu národní bezpečnosti.²⁵

Třetím dokumentem litevské národní bezpečnosti se stal zákon o základech národní bezpečnosti Litvy (Republic of Lithuania Law on the Basics of National Security of Lithuania) z roku 1996. Zákon o základech národní bezpečnosti Litvy (ZZNB), který byl připraven na konci roku 1994 zástupci všech politických stran, přijal Seimas (litevský parlament) v prosinci 1996 (novelizace v roce 1998).²⁶

Litevská bezpečnostní politika přijala výraznou prozápadní orientaci.²⁷ Hlavním cílem Litvy se stalo členství v NATO a v EU. ZZNB definuje následující cíle národní bezpečnostní politiky: 1) rozvoj a upevnění demokracie, 2) zajištění existence národa a státu, 3) odstranění jakéhokoli potenciálního agresora a obrana suverenity, 4) zachování teritoriální integrity a ústavního pořádku státu.²⁸ Politické elity sekuritizovaly základní hodnoty: „1. lidská a občanská práva, základní svobody a osobní bezpečnost, 2. hodnoty národa a jeho právo na svobodný rozvoj, 3. státní nezávislost, 4. ústavní pořádek, 5. integrita státního území a 6. environmentální a kulturní dědictví.“²⁹

Definice hrozeb národní bezpečnosti je založena na jasném rozlišení na vnější a vnitřní hrozby. K hlavním vnějším politickým hrozbám podle ZZNB patří politický tlak a diktát, pokusy o vytváření zón zvláštního zájmu a o zajištění zvláštních práv, hrozba použití síly cizích států s cílem dosáhnout vlastních zájmů a pokusy donutit Litvu k nedobrovolným, diskriminačním a nebezpečným mezinárodním závazkům. K vojenským hrozbám patří koncentrace vojenských jednotek v blízkosti litevských státních hranic a vojenský transport přes území Litvy, specifickou vnější hrozbou je pak ilegální a tranzitní migrace, příliv uprchlíků a hrozba cizích států uvalit na Litvu závazek dvojího občanství. K ekonomickým hrozbám ZZNB řadí ekonomický tlak, blokádu či jinou nepřátelskou ekonomickou činnost a investice zahraničního kapitálu s politickými cíli. V textu dokumentu není jako hrozba zmíněn žádný stát. Přihlédneme-li k politické realitě, většinu ohrožení, která ZZNB identifikuje, můžeme ztotožnit s Ruskou federací.

ZZNB definuje též bezpečnostní rizika. Politická rizika zahrnují politickou nestabilitu či krizi státní moci ohrožující ústavní demokratické uspořádání, ekonomická rizika zahrnují růst nezaměstnanosti, úpadek produkce a pokles hrubého domácího produktu pod kritickou hranici, sociální rizika zahrnují výraznou diferenciaci ve společnosti a pokles životní úrovně obyvatelstva provokující sociální konflikt, kulturní rizika zahrnují oslabení národní odolnosti a identity, zanedbávání národních hodnot, rozšíření antihumánní násil-

né pseudokultury, masovou emigraci a pokles intelektuálního potenciálu. K dalším bezpečnostním rizikům podle ZZNB patří vysoká míra kriminality, korupce, aktivity teroristů, environmentální znečištění, nebezpečné epidemie a zastaralé jaderné elektrárny.

V ZZNB parlamentní politické strany politizovaly a sekuritizovaly řadu nejrůznějších hodnot. Jako nástroje ochrany těchto hodnot ZZNB jmenuje civilní obranu a občanskou rezistenci, integraci do Evropské unie, do Západoevropské unie (ZEU) a do NATO.³⁰ Cílem integrace do euroatlantických struktur je zajištění litevské suverenity, která patří k prioritním hodnotám mladého státu.³¹ Srovnáme-li předchozí bezpečnostní dokumenty se ZZNB, můžeme pozorovat proces desekuritizace euroatlantických institucionálních struktur. Předchozí dokumenty chápaly spolupráci či členství v euroatlantických strukturách jako hrozbu (westernizace litevské identity, omezení suverenity státu), v ZZNB se NATO a EU stávají nástrojem udržení litevské bezpečnosti a suverenity.

Čtvrtým dokumentem litevské národní bezpečnosti se stal *Návrh národní bezpečnostní strategie Republiky Litva (Draft of National Security Strategy of the Republic of Lithuania)* z roku 2002.³² Návrh národní bezpečnostní strategie (NNBS) reagoval na změny mezinárodního prostředí od roku 1996, na výsledky madridského summitu NATO, na rozhodnutí EU zařadit Litvu až do druhého kola rozšiřování a v neposlední řadě na teroristické útoky v USA ze září 2001.

NNBS vytváří seznam hrozeb (nerozlišuje hrozby na vnější a vnitřní), ale zároveň se zmiňuje o tom, že „v současné době neexistuje žádná přímá vojenská hrozba a Litva nepovažuje žádný stát za nepřítele“.³³ Přejímá definici hrozeb z předchozích dokumentů a identifikuje další vojenské i nevojenské hrozby: 1) teroristický útok či užití území Litvy jako základny pro výcvik teroristů, 2) trvající závislost na strategických zdrojích, 3) aktivity cizích výzvědných služeb zaměřené proti Litvě (při použití konvenčních i nekonvenčních metod), 4) užití zbraní hromadného ničení, 5) migrace v důsledku regionálních konfliktů, 6) degradace životního prostředí.

NNBS rozlišuje vnější a vnitřní cíle bezpečnostní politiky. Ustupuje od jednoznačných prohlášení o suverenitě Litvy (uchování suverenity je označeno za vitální zájem, mění se však zdroj hrozby) a zaměřuje se na integraci státu do transatlantických a evropských struktur. EU i NATO jsou v NNBS chápány jako srovnatelné cíle, přičemž vstup do EU by měl zajistit ekonomickou, politickou a sociální bezpečnost, zatímco vstup do NATO především vojenskou bezpečnost. Jako priority vnitřní bezpečnostní politiky jsou pak definovány: 1) udržení vnitřní bezpečnosti a boj proti terorismu, 2) lidská a občanská práva, 3) legitimní zájmy společnosti, 4) stabilní ekonomický růst, 5) sociální bezpečnost a stabilita.

Předchozí bezpečnostní dokumenty vycházely z předpokladu svépomocného mezinárodního systému, v němž neexistuje žádná nadřazená instituce s možností sankcionovat a řídit a kde mezi sebou státy soutěží o moc a o přežití. NNBS již předpokládá zajištění litevské bezpečnosti pomocí spolupráce s konkrétními mezinárodními organizacemi a s konkrétními státy (s Ruskou federací, s Běloruskem, se státy v oblasti Baltského moře a severní Evropy, s Polskem a s USA³⁴). Přitom NNBS neklade tak silný důraz na civilní obranu, kterou předchozí dokumenty chápaly jako zdroj moci státu, a to především díky postupnému vzrůstajícímu odporu obyvatelstva. V NNBS zůstal však důraz na morální význam občanské rezistence.³⁵ Obrana národní bezpečnosti na základě civilní obrany je chápána jako součást totální obrany, které má být aplikována společně s různými formami násilného odporu, např. s guerillovým vedením války, s partyzánským bojem a s paramilitantním bojem.

Prozkoumáme-li důkladně čtyři výše uvedené dokumenty, můžeme pozorovat jak proměnu priorit, respektive hodnot, které byly sekuritizovány, tak i proměnu sekuritizujících aktérů. Na počátku 90. let kladly litevské politické elity důraz na udržení suverenity státu a identity litevské společnosti. Jako hrozba pro suverenitu a pro identitu byla definována Ruská federace, přetrvání sovětského kulturního vlivu, westernizace státu a společnosti. Od poloviny 90. let můžeme pozorovat desekuritizaci těchto témat, neboť litevským cílem

se stává členství v euroatlantických institucionálních strukturách, které přináší ztrátu vlastní suverenity v některých oblastech rozhodování. Zatímco témata suverenity a identity byla politickými elitami desekuritizována, došlo k sekuritizaci nových témat – témat ekonomických a environmentálních (nedostatek surovin, jaderné a ropné znečištění).

EKONOMICKÝ SEKTOR LITEVSKÉ BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY

Současnou situaci Litvy lze charakterizovat jako pokračující politickou a hospodářskou stabilizaci, která představuje završení politických i ekonomických reforem z 90. let 20. století. V ekonomice Litvy byly během let 1992–1995 uskutečněny základní změny, související s převedením ekonomiky na tržní principy, s privatizací části podniků (Litva se však brání předat majoritní vlastnictví strategických odvětví, jako je např. zpracování a těžba ropy, zahraničním investorům), s restrukturalizací výroby, se zvýrazněním terciární sféry, se snahou o diverzifikaci zdrojů strategických surovin a s novou orientací zahraničního obchodu. Propad v makroekonomických ukazatelích, který následoval po vyhlášení nezávislosti a po ruské ekonomické krizi v roce 1998, se podařilo Litvě dohnat až ke konci 90. let. V současné době je její ekonomika stabilizována a dosahuje přibližně 4 % meziročního růstu hrubého domácího produktu (HDP).

Problémem litevské ekonomiky může být ztráta zahraničních odbytišť, neboť 21 % litevského HDP je vyprodukováno exportem. Litevský zahraniční obchod je stále ještě silně vázán na Ruskou federaci (v roce 2001 byla RF na čtvrtém místě litevského exportu a v první polovině roku 2002 na druhém místě). Litevská vláda chápe zahraniční obchod jako jednu z priorit zahraniční i bezpečnostní politiky a snaží se zajistit postavení státu v mezinárodním obchodě bilaterálními smlouvami i členstvím v mezinárodních ekonomických organizacích (1. 6. 2001 se Litva stala členem Světové obchodní organizace [WTO]).

K největším bezpečnostně-ekonomickým rizikům patří dvě oblasti: 1) stav a orientace energetického systému, 2) nedostatečná diverzifikace zdrojů strategických surovin. Surovinovou závislost litevské politické elity sekuritizovaly v oficiálním bezpečnostním dokumentu z roku 2002. Litva byla v době vyhlášení samostatnosti závislá na dovozu strategických surovin z 95 % na SSSR, dnes tato závislost představuje stále více než 80 %.

Nástrojem překonání surovinové závislosti měl být dovoz ropy z Kazachstánu (smlouva o dovozu a reexportu ropy byla podepsána mezi oběma státy v srpnu 2000). V roce 2001 se však nepodařilo z Kazachstánu exportovat do Litvy ani část z dohodnutého objemu (přes dva miliony tun ropy). Ropovody z Kazachstánu do Litvy vedou přes území Ruské federace, která se proto, aby mohla využívat svého monopolního postavení na litevském trhu, zdráhala podepsat s oběma státy trilaterální dohodu o exportu. V případě litevsko-ruského konfliktu by tak mohla Ruská federace efektivně využívat vůči Litvě ekonomického nátlaku v oblasti dovozu strategických surovin.

Vedle „ropného sporu“ s Ruskem má Litva další spor s Lotyšskem. Vilnius vede s Rigou dlouhodobý spor o ropná naleziště v kontinentálním šelfu v oblasti litevsko-lotyšské mořské hranice.³⁶ Nedostatek ropy a snaha Litvy i Lotyšska posílit vlastní surovinovou nezávislost na Ruské federaci by mohly vést k vyhrocení konfliktu mezi oběma státy.

Významným rizikem pro litevskou národní bezpečnost je zastaralost a nedostatečné mezinárodní propojení litevského energetického systému. Energetický systém Litvy byl vybudován v rámci SSSR a přizpůsoben sovětským zdrojům a distribuci. V 90. letech se Litvě podařilo v rámci programů regionální spolupráce reformovat postsovětský energetický systém a harmonizovat jej s ostatními severskými energetickými systémy. Litva se postupně zapojuje do severského okruhu pro zemní plyn, jehož cílem je výstavba a přestavba stávajících ropovodů i plynovodů mezi Norskem, Švédskem, Dánskem, Finskem, pobaltskými státy a Ruskem. Litvě se pomocí propojení vlastního energetického systému se systémy dalších zemí v oblasti Baltského moře podařilo diverzifikovat část strategických zdrojů.³⁷

Doplňkovým, ale neméně důležitým programem, který pomáhá zajistit litevskou ekonomickou bezpečnost, je výstavba transevropských sítí a dopravních koridorů *Via Baltica*.

SOCIÁLNĚ-KULTURNÍ SEKTOR LITEVSKÉ BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY

V oblasti sociálně-kulturního sektoru litevské bezpečnosti převažuje sekuritizace dvou témat: 1) přítomnost národnostních menšin, 2) růst organizovaného zločinu, respektive mezinárodního terorismu. Litva má na svém území asi 20 % obyvatelstva nelitevské národnosti. Přibližně polovinu tohoto počtu tvoří obyvatelstvo, které se hlásí k ruské národnosti, o něco méně obyvatel se hlásí k polské národnosti. Litva jako jediná z pobaltských republik bývalého SSSR neměla po vyhlášení samostatnosti větší problémy s ruským obyvatelstvem, a to především ze dvou důvodů. Za prvé v absolutním počtu jde o přibližně 300 000 obyvatel, tedy o velmi malý počet, a za druhé je ruské obyvatelstvo rovnoměrně rozptýleno po celém litevském území.

Otázka polského obyvatelstva byla jiná. Polské obyvatelstvo dosahuje počtu 270 tisíc, není však rovnoměrně rozptýleno po celém území, nýbrž je koncentrováno na jihovýchodě Litvy. Tato silná koncentrace v jedné oblasti znásobuje tlak polské menšiny na místní úřady např. v otázce používání vlastního jazyka v komunikaci s úřady či ve školách.

Opatrný přístup k cizincům a k menšinám byl potvrzen v polovině května 2002, kdy litevský parlament odmítl ústavní dodatek o volbách do místní samosprávy. Podle tohoto ústavního dodatku by mohli cizinci – „neobčané Litvy“ – trvale žijící na území Litvy volit a být voleni do místní samosprávy. V souvislosti s projednáváním tohoto ústavního dodatku se objevily dokonce návrhy poslanců, že právo volit a být volen do místní samosprávy by bylo poskytnuto jen občanům EU trvale žijícím na území Litvy.³⁸

Faktor polské menšiny. Polské obyvatelstvo je soustředěno ve vilniuské oblasti (mimo hlavní město), kde tvoří téměř 63 %, a v Salcininkaiské oblasti, kde tvoří téměř 90 % obyvatel. Otázka polské menšiny vystoupila na povrch na konci 80. let 20. století, kdy se v Litvě objevilo národní hnutí. Polská menšina se dostala do stísněného postavení poté, kdy Nejvyšší sovět Litvy vyhlásil v listopadu 1988 litevštinu za jediný oficiální jazyk. V dubnu 1989 byla ustavena Polská unie v Litvě. Vedle kulturních a sociálních témat bylo hlavním požadavkem této organizace dosažení politické autonomie jihovýchodních regionů Litvy s převážně polským obyvatelstvem. Od vyhlášení nezávislosti v roce 1990 se problém polské menšiny přenesl na úroveň konfliktu mezi centrální a lokální litevskou správou. Mezinárodní uznání Litvy pak přeneslo problém polské menšiny z domácí litevské politiky do mezinárodní politiky a do polsko-litevských vztahů. V Litvě začala být polská menšina chápána jako hrozba pro národ a pro stát.

Ostří polsko-litevského konfliktu bylo postupně otupeno úspěšným rozvojem kooperace v politické a vojenské oblasti. Ačkoli se spor s polskou menšinou vrací na program zahraniční politiky obou zemí s různou intenzitou, není ani v Litvě, ani v Polsku otázka polské litevské menšiny chápána jako rozhodující bod vzájemných vztahů.

Příkladem návratu otázky polské menšiny v Litvě na agendu litevské i polské zahraniční politiky je přijetí zákona o oficiálním jazyku Litvy z roku 1995. Podle tohoto zákona mohou být nelitevské jazyky používány pouze v nestátních institucích. V lednu 1998 prohlásila samospráva vilniuské oblasti polštinu za druhý oficiální jazyk regionu. Toto rozhodnutí bylo vzápětí anulováno ústřední autoritou. Litevský Seimas přijal pod vlivem těchto událostí dodatek ke zmíněnému zákonu o oficiálním jazyku, jenž povoluje členům menšin používat vlastní jazyk v komunikaci s úřady. Jediným oficiálním jazykem Litvy nadále zůstává litevština. V květnu 1999 byla vytvořena bilaterální polsko-litevská komise, která by se měla zabývat otázkou litevské menšiny v Polsku a polské menšiny v Litvě.

Organizovaný zločin na území Litvy. Na počátku 90. let minulého století byla největším problémem Litvy šedá ekonomika. Tato problémová oblast však oslabila poté, kdy Litva opustila ekonomický i politický systém státního direktivního řízení a orientovala se na bu-

dování tržní ekonomiky. Stabilizující ekonomický efekt přineslo Litvě přijetí řady strategií a právních prvků v souvislosti s přístupovými jednáními o členství v EU a s přijímáním práva Unie.

Zásadní sociálně-kulturní hrozbou se pro Litvu stala v 90. letech ilegální migrace. Litva je nejen tranzitní, ale i cílovou zemí ilegálních migrantů z oblasti bývalého Sovětského svazu, kteří využívají k ilegálnímu přechodu do Litvy především bělorusko-litevskou hranici. Atraktivita Litvy jako cílové země migrantů roste úměrně se zvyšující se životní úrovní a s pravděpodobností vstupu Litvy do EU. Zvyšující se počet migrantů, kteří volí Litvu jako cílovou zemi, posiluje počet nelitevské části obyvatelstva a litevská vláda se obává destabilizace mladé litevské národní identity.

K aktuálním hrozbám vnitřní bezpečnosti Litvy, které jsou v současné době výrazně sekuritizovány, patří otázka korupce, obchodu s drogami, pašování a terorismu. Zmíněné hrozby začala Litva po teroristických útocích v USA spojovat s problémem ilegální migrace. Litva se obává, že se stane tranzitní zemí zmíněných negativních jevů a že její pozice bude při vstupu do euroatlantických institucionálních struktur ohrožena.³⁹

ENVIRONMENTÁLNÍ SEKTOR LITEVSKÉ BEZPEČNOSTI

Vliv zhoršování životního prostředí na kvalitu života je znám již několik desetiletí. Mezi odbornou veřejností zůstává však sporné, zda environmentální problém může získat statut bezpečnostního problému.⁴⁰ V širším smyslu je životní prostředí spojeno s pojetím bezpečnosti nejméně třemi způsoby: 1) environmentální problém jako důsledek konfliktu nebo jako důsledek přípravy konfliktu; 2) environmentální problém jako příčina konfliktu (např. nedostatek zdrojů, vznikající v důsledku degradace životního prostředí, může vést ke konfliktu); 3) environmentální problém jako samostatná hrozba; v určitém případě může být referenční objekt ohrožen ekologickou situací přímo (např. Litva jako přímořský stát může být existenčně ohrožena zvyšující se hladinou světových oceánů v důsledku celosvětového oteplování).⁴¹

Hrozby v environmentálním sektoru litevské bezpečnosti můžeme spojovat především s výše jmenovaným druhým a třetím způsobem. Environmentální problém se může stát příčinou konfliktu mezi Litvou a jiným státem a degradace životního prostředí může přímo ohrozit litevský stát i litevskou společnost.

Zdroje hrozeb v litevském environmentálním sektoru můžeme rozdělit na vnější a vnitřní hrozby: 1) vnitřní hrozbu představuje jaderná elektrárna Ignalina a ropný terminál, respektive překladiště Butinge; 2) vnější hrozbou jsou jaderné elektrárny na severozápadě Ruské federace (leningradská oblast a poloostrov Kola) a jaderné ponorky ruské Severní flotily. Návrh národní bezpečnostní strategie z roku 2002 obsahuje samostatný oddíl o environmentální bezpečnosti, který mezi hlavní hrozby řadí znečištění pobřežních vod, znečištění atmosféry a jaderné znečištění litevského území.⁴²

Jaderná elektrárna Ignalina. Litevská jaderná elektrárna Ignalina, která se nachází na severovýchodě Litvy v blízkosti hranic s Běloruskem a s Lotyšskem, je největší atomovou elektrárnou „černobylského“ typu v Evropě. Podle Rakouského ekologického institutu je Ignalina třetí nejnebezpečnější jadernou elektrárnou v Evropě (nebezpečnější jsou podle zprávy institutu už jen arménská jaderná elektrárna Armenija a bulharská jaderná elektrárna Kozloduj).⁴³ V případě havárie v této elektrárně je potenciálně ohrožena celá oblast okolo Baltského moře.

Jaderná elektrárna Ignalina, která pokrývá téměř 80 % spotřeby elektrické energie v Litvě, je hlavním zdrojem levné elektrické energie pro celou zemi. Litva prodává tuto elektrickou energii do Ruské federace a do Běloruska. V polovině 90. let minulého století byly v Litvě vypracovány projekty, které plánovaly prodej a export elektřiny z elektrárny Ignalina do Polska a dále do západní Evropy.

Zastaralost elektrárny Ignalina byla sekuritizována především Evropskou komisí (EK), která tuto elektrárnu označila za rizikovou a nebezpečnou. Ve své zprávě stanovila uzavře-

ní elektrárny jako jednu z podmínek pro vstup Litvy do EU. Podle dohod uzavřených mezi Evropskou komisí a Litvou by měl být první jaderný reaktor elektrárny uzavřen do roku 2005, druhý pak do roku 2009. Litva s podporou mezinárodního společenství investovala od roku 1991 do zvýšení bezpečnosti jaderných reaktorů elektrárny více než 220 mil. \$ a litevské politické elity se neustále snaží hrozbu jaderné elektrárny desekuritizovat.⁴⁴

Jedna z nedávných mezinárodních odborných studií hodnotí zvýšení bezpečnosti reaktorů pozitivně a hovoří o její srovnatelnosti se zabezpečením reaktorů v západní Evropě. Přesto Evropská komise i nadále trvá na uzavření elektrárny. Uzavření jaderné elektrárny Ignalina by jistě přispělo ke zvýšení environmentální bezpečnosti Litvy i celého regionu, je však třeba zvážit ekonomické dopady uzavření (odhady hovoří o částce 2,3–3,5 mld. \$), které by si vynutilo hledání jiných zdrojů elektrické energie. Uzavření elektrárny Ignalina a nedostatek elektrické energie by mohly vést k destabilizaci litevské ekonomiky. Evropská komise přislíbila Litvě finanční pomoc ve výši 245 milionů eur při překonávání důsledků uzavření Ignaliny a při restrukturalizaci litevského energetického sektoru.

Problém severozápadu Ruské federace. Výzkumy v environmentální oblasti ukazují, že v současné době ohrožují celý region Baltského moře a Skandinávie především zastaralé a nespolehlivé ruské jaderné elektrárny a havárie zastaralých jaderných ponorek ruské Severní flotily (zamoření plutoniem). Na sekuritizaci ruských jaderných elektráren se podílejí především skandinávská environmentální epistemická společenství⁴⁵ a nevládní ekologické organizace. Jaderné elektrárny v oblasti Petrohradu a na poloostrově Kola měly být uzavřeny do roku 2005. Ruská federace postupně investovala do oprav těchto elektráren a jejich životnost byla prodloužena o 10 let, tedy do roku 2015.

Nedávná havárie ruské jaderné ponorky Kursk potvrdila dlouhodobé obavy odborníků z (technické) nespolehlivosti a zastaralosti arzenálu ruského námořnictva a vyvolala diskusi na toto téma. S výhledem 10 let však zřejmě nedojde ani v oblasti ruských elektráren, ani v oblasti ruské jaderné námořní výzbroje k výraznému zlepšení ve smyslu zvýšení úrovně bezpečnosti.⁴⁶

LITVA V POBALTSKÉM REGIONÁLNÍM BEZPEČNOSTNÍM KOMPLEXU

Estonsko, Litva a Lotyšsko jsou navzdory mnoha historickým a kulturním odlišnostem obvykle chápány v kontextu mezinárodních vztahů jako teritoriální celek – Pobaltí. Současná zahraniční a bezpečnostní politika pobaltských států se zdá podobná. Estonsko, Litva i Lotyšsko sdílejí prozápadní politicko-ekonomickou orientaci, snahu o členství v NATO, aktivně se podílejí na spolupráci s EU, participují na programech pro kandidátské země a všechny tři pobaltské státy se snaží vyvážit z komplikovaných vztahů s Ruskou federací. Navzdory zmíněným podobnostem existují mezi pobaltskými státy silné dělící linie. Estonsko má tradičně dobré a široce rozvinuté vztahy s Finskem, Litva se dlouhodobě orientovala (a v mnoha ohledech stále orientuje) na jihozápad do střední Evropy a jejím hlavním partnerem v této oblasti je Polsko, Lotyšsko se stále relativně silně orientuje na Ruskou federaci.

Od počátku 90. let, kdy pobaltské státy vyhlásily samostatnost, můžeme pozorovat cyklické procesy pobaltské spolupráce, které oscilují mezi integračními a kooperačními pokusy a silně antipatickými obdobími, kdy se Riga, Vilnius a Tallin snaží postupovat samostatně. Myšlenka samostatného postupu je podnícena především názorem pobaltských politických elit, které se domnívají, že samostatný postup povede k rychlejšímu začlenění vlastního státu do euroatlantických institucionálních struktur. Během dvanácti let samostatné existence pobaltských států se podařilo Estonsku, Lotyšsku a Litvě vytvořit a uvést v činnost několik integračně-kooperačních projektů, např. Baltskou radu, Baltské shromáždění, Baltskou zónu volného obchodu, Baltskou radou ministrů a Baltskou obranou spolupráci.⁴⁷

Polsko-litevské vztahy. Polsko i Litva mají za sebou dlouhou historii vzájemných vztahů. Od roku 1386 byly Litva a Polsko spojeny společnou dynastií. V roce 1569 bylo zni-

kem Lublinské unie prohloubeno polsko-litevské spojení do podoby reálné unie. Společná historie obou zemí byla po celé 19. století ovlivňována společným zájmem – vzdorem a odporem proti nadvládě ruské říše. Společná historie Polska a Litvy „vyvrcholila“ v roce 1920, kdy Polsko okupovalo Vilnius. Právě teritoriální konflikt se stal určujícím faktorem meziválečných polsko-litevských vztahů. Litva se v roce 1940 stala součástí SSSR a Polsko po skončení druhé světové války součástí východního bloku. Vztah Varšavy a Vilniusu byl dále determinován děním v socialistickém táboře a vůlí Moskvy. Po rozpadu východního bloku a poté, kdy Litva vyhlásila samostatnost, se bilaterální polsko-litevské spolupráci otevřely nové perspektivy.

Krátké období obnovených polsko-litevských vztahů můžeme rozdělit do tří fází. První z nich lze datovat od vyhlášení litevské nezávislosti dne 11. 4. 1990 do srpnového (1991) puče v Moskvě. V tomto období Polsko bezvýhradně podporovalo dění v Litvě (s výjimkou *de iure* uznání nového nezávislého státu). Po vyhlášení nezávislosti se stalo horkým tématem postavení menšin na litevském území, avšak Polsko požadavky autonomie polské menšiny nepodpořilo.⁴⁸

Druhé období polsko-litevských vztahů začíná po oficiálním uznání nového litevského státu. V té době se vztah obou zemí výrazně zhoršil. Nezávislá Litva hledala v tomto období svou politickou identitu a část politických elit se obracela k meziválečné podobě litevského státu, kdy bylo Polsko chápáno jako nepřítel a hrozba. Tato představa Polska na počátku 90. let 20. století silně ovlivnila i vztah litevské politiky k polské menšině.

Třetí období polsko-litevských vztahů začalo rokem 1992, kdy mezi oběma státy došlo k výraznému oteplení a Varšava i Vilnius se snažily vybudovat kooperativní struktury. V roce 1992 Litva a Polsko podepsaly *Deklaraci o přátelství, dobrém sousedství a kooperaci*. Nejvýznamnějším dokumentem upravujícím vztahy mezi oběma státy se stala *Smlouva o přátelství a spolupráci* z roku 1994. Časová prodleva mezi podpisem zmíněných dokumentů byla způsobena požadavkem části litevských politických elit, které chtěly, aby ve smlouvě byl inkorporován článek odsuzující polskou okupaci Vilniusu ve 20. letech 20. století.

Polovina 90. let znamenala další oteplení ve vzájemných vztazích. Madridský summit NATO přinesl odpověď na otázku, které země bývalého východního bloku budou zahrnuty do východního rozšiřování Severoatlantické aliance a Litva nebyla zahrnuta mezi kandidátskými státy pro první vlnu. Navíc v roce 1996 zvítězila v Litvě pravicová koalice, která dávala přednost paralelní spolupráci s NATO a s EU. Polsko jako kandidát na členství v Severoatlantické alianci bylo podle litevského názoru strategickým partnerem a mohlo se stát mostem mezi EU, NATO a Litvou.⁴⁹

Litva projevila zájem především o vojenskou spolupráci. V roce 1996 byla vytvořena společná polsko-litevská vojenská jednotka LITPOLBAT (*Lithuanian-Polish peacekeeping battalion*) a oba státy se dohodly na spolupráci v oblasti kontroly vzdušného prostoru a na společných vojenských cvičeních. V červnu 1997 pak vznikla pro vzoru Baltské rady Polsko-litevská parlamentní rada, prezident A. Kwaśniewski a A. Brazauskas ustavili společný konzultativní výbor polsko-litevských prezidentů a podepsali *Deklaraci o vytvoření Výboru pro kooperaci mezi polskou a litevskou vládou*.

V současné době můžeme charakterizovat vzájemný vztah obou zemí jako přátelský ve smyslu zájmu obou zemí o udržení vlastní bezpečnosti a o integraci do euroatlantických institucionálních struktur, které jsou jen zřídka narušovány nevyřešeným problémem polské menšiny v Litvě.

Je téměř nezpochybnitelné, že oblast Baltského moře je regionálním bezpečnostním komplexem, jak jej charakterizuje kodaňská škola. Podívejme se však na regionální bezpečnostní komplex z pohledu litevské bezpečnosti. Litevská národní bezpečnost je propojena, a to nezávisle na kooperativní či konfrontační fázi vztahů, především s národní bezpečností Lotyšska, Ruské federace, Polska a Běloruska. Jmenované státy tak tvoří litevský regionální komplex. Litva má nejen společné hranice s uvedenými státy, ale mezi Vilniu-

sem, Rigou, Moskvou, Varšavou a Minskem existuje řada dalších spojnic (posilujících litevskou zranitelnost), které se mohou stát budoucím zdrojem politických, vojenských, ekonomických, sociálních i environmentálních hrozeb.

Litevský bezpečnostní komplex je výrazně asymetrický a jednosměrný. Příčinou této asymetrie a jednosměrnosti je výjimečné postavení a vliv (rozloha, vlastnictví surovin, zahraniční politika) Ruské federace v bezpečnostním komplexu. Lze však očekávat, že začlenění Litvy do euroatlantických politických, vojenských i ekonomických institucionálních struktur a posílení role Litvy jako reexportního uzlu pro ruský zahraniční obchod oslabí asymetrické a jednosměrné vztahy v litevském bezpečnostním komplexu.⁵⁰

* * *

Litevská bezpečnostní politika je politikou malého mladého státu, který se nachází na geopoliticky exponovaném místě v jihovýchodním Pobaltí. Litevská zahraniční a bezpečnostní politika prošla během prvního desetiletí po získání nezávislosti mnoha zásadními změnami; prošla obdobím preferování neutrality až do období preferencí euroatlantických kooperativních struktur. Zdá se, že v současné době je bezpečnostní politika Litvy definitivně zformována, a to jak v oblasti krátkodobých, tak i dlouhodobých cílů, existují základní zákonné normy určující cíle a nástroje litevské bezpečnostní politiky.

Studium litevských bezpečnostních dokumentů mi pomohlo identifikovat řadu sekuritizujících aktérů a proměnu chápání zdroje hrozeb. Toto zkoumání má však zásadní nedostatek, neboť zcela opomíjí vnější (nelitevské) sekuritizující aktéry a vnitřní (litevské) nestátní sekuritizující aktéry. Mezi vnější nelitevské sekuritizující aktéry můžeme zařadit např. Evropskou komisi, skandinávská environmentální epistemická společenství a lotyšskou vládu. Tito aktéři hráli nesmazatelnou roli při sekuritizaci jaderné elektrárny Ignalina a ropného překladistiště Butinge. Mezi vnitřní litevské nestátní aktéry procesu sekuritizace můžeme zařadit lokální nevládní a odborné organizace, ekonomické subjekty a soukromý sektor. Tito aktéři pomohli sekuritizovat např. závislost na strategických surovinách, znečišťování životního prostředí a nebezpečí organizovaného zločinu.

Litevská bezpečnostní politika akceptuje podmínky změněného mezinárodního prostředí a reflektuje nové zdroje ohrožení a rizik, které pramení z tohoto prostředí. Vedle vojensko-politické bezpečnosti je v litevské bezpečnostní politice kladen důraz i na nevojenská ohrožení. Jako nejvýraznější zdroj ohrožení je chápán ekonomický a environmentální sektor.

Ohrožení litevského státu v rámci ekonomického sektoru vycházejí z pozice Litvy, která je důležitým reexportním a tranzitním uzlem pro všechny státy regionu a současně je velmi závislá na vlastním zahraničním obchodě. Litva tvoří bránu zahraničního obchodu mezi severovýchodní Evropou a střední a západní Evropou. Podaří-li se jí diverzifikovat zdroje strategických surovin a udržet, respektive zajistit zahraniční trhy, lze předpokládat, že v rámci ekonomického sektoru nevzniknou výraznější bezpečnostní ohrožení. S ohledem na vysoký podíl vývozu na litevském HDP zůstává nadále přítomno riziko regionálních či globálních finančních krizí a recese.

Z oficiálních litevských bezpečnostních dokumentů vyplývá, že jedním z cílů litevské bezpečnostní politiky je vstup do NATO. Jako jednu z podmínek vlastního rozšíření Severoatlantická aliance stanovila modernizaci litevské armády a její přizpůsobení standardům NATO. Litva se zavázala k vojenským výdajům, které mají tvořit minimálně 2 % HDP.⁵¹ Schopnost Litvy dodržet tento závazek je podmíněna růstem ekonomiky. Ekonomická krize tak může přímo negativně ovlivnit vstup země do NATO.

Podle oficiálních litevských bezpečnostních dokumentů jsou jednou z hrozeb litevské ekonomické bezpečnosti zahraniční investice s politickými cíli a ovládnutí strategických odvětví ekonomiky cizím státem či nadnárodní korporací. Chápeme-li stát jako referenční objekt, je sekuritizace těchto témat nasnadě. Připustíme-li však jako referenční objekt ekonomické zájmy občanů a soukromého sektoru, může být zmíněné rozhodnutí politic-

kých elit chápáno jako riziko pro úspěch privatizace a soukromého podnikání (např. nedostatek kapitálu, státní monopol neumožňující soutěž).

Ohrožení litevského státu v rámci environmentálního sektoru mají jak vnější, tak i vnitřní charakter. Nejvýraznějším vnitřním environmentálním problémem je jaderná elektrárna Ignalina, nejvýraznějším vnějším environmentálním problémem je možnost jaderné havárie na severozápadě Ruské federace. Zatímco v ekonomickém sektoru se Litvě daří prostřednictvím účasti na kooperačních strukturách regulovat a zajistit vlastní ekonomickou bezpečnost, v environmentálním sektoru jsou takovéto možnosti minimální.

Nejvíce otázek zůstává však u sekuritizace v sociálně-kulturním sektoru litevské bezpečnosti. Oficiální litevské bezpečnostní dokumenty se v souladu s konceptem bezpečnosti kodaňské školy soustřeďují na ochranu státu a jeho suverenity, jakož i na ochranu státotvorné společnosti a její identity. Ruská a především polská menšina představují v tomto pojetí referenčních objektů hrozbu pro stát a litevskou společnost. Připustíme-li však, že lidský kolektiv či skupina tvoří samostatný referenční objekt, jsou ruská i polská menšina referenčním objektem. Existenci, respektive identitu polské menšiny ohrožuje přímo litevský stát, jenž neumožňuje polské menšině používat vlastní jazyk v úředním styku či ve školách.

Na závěr se pokusím zhodnotit teoretický rámec, který nám poskytl bezpečnostní koncept kodaňské školy, jež jsem použila v tomto textu. Rozšíření konceptu bezpečnosti po horizontální ose mi umožnilo zkoumat politické, ekonomické, environmentální i sociálně-kulturní aspekty litevské bezpečnostní politiky. Kodaňské pojetí vertikální osy a na ní „ležících“ referenčních objektů se však v některých případech ukázalo jako příliš omezené. Bude-li se např. litevská polská menšina cítit existenčně ohrožena, bude se pravděpodobně organizovat a vyvíjet tlak na stát. Bude-li Litva ignorovat požadavky polské menšiny, mohla by se – s jakkoli minimální pravděpodobností – polská menšina rozhodnout použít radikální nástroje (např. teroristické útoky) k obraně vlastní existence a k prosazení vlastního zájmu. Nástroje, které by použil jeden referenční objekt k obraně vlastní existence, by pak působily jako ohrožení existence jiného referenčního objektu.

Navzdory uvedeným teoretickým problémům, s nimiž jsem se v této stati potýkala, moje analýza nevojenských aspektů litevské bezpečnostní politiky potvrdila tezi kodaňské školy o sociální konstrukci bezpečnosti. V litevské bezpečnostní politice docházelo od počátku 90. let k postupné sekuritizaci a desekuritizaci některých témat (ztráta či udržení suverenity v souvislosti s členstvím v NATO a v EU) v závislosti na politické a společenské situaci litevského státu. Interpretace bezpečnosti jako sociální konstrukce otevírá prostor pro další výzkum.⁵²

¹ K vývoji konceptu bezpečnosti v mezinárodních vztazích srov. Waisová, Šárka: *The Search for Sustainable Concept of Security – from the State Security to the Human Security*. In: *Proceedings 2003*. Západočeská univerzita Plzeň, zatím nepublikováno.

² Viz Buzan, B. – Kelstrup, M. – Lemaitre, P. – Tromer, E. – Waever O.: *The European Security Order Recast*. London, 1990. Viz též Waever, Ole – Buzan, Barry – Kelstrup, Morten – Lemaitre, Pierre: *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London, 1993.

³ Viz Buzan, Barry: *People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-cold War Era*. Second edition. Longman: Harlow, 1991. Viz též Buzan, Barry – Waever, Ole – de Wilde, Jaap: *Security. A New Framework for Analysis*. Boulder: London, 1997.

⁴ Podle názoru B. Buzana, O. Waevera a J. de Wildeho má každá bezpečnostní analýza tři základní typy jednotek: 1) referenční objekt, 2) sekuritizujícího aktéra, 3) funkčního aktéra. Referenční objekt je entita, kterou chápeme v systému jako existenčně ohroženou, a tato entita má legitimní nárok na přežití. Tradičně je jako referenční objekt chápán především stát (realismus, neorealismus), dále pak i národ a civilizace. Dále srov. Buzan, Barry – Waever, Ole – de Wilde, Jaap: *Security*, cit. dílo.

⁵ Viz Buzan, Barry – Waever, Ole: *Slippery? Contradictory? Sociologically unable? The Copenhagen school replies*. *Review of International Studies*, No. 23 (1997), s. 242.

⁶ Viz Buzan, Barry – Waever, Ole – de Wilde, Jaap: *Security*, cit. dílo, s. 7 a 27.

⁷ Viz Mutimer, David: *Beyond Strategy: Critical Thinking an the New Security Studies*. In: Snyder, Craig A.: *Contemporary security and strategy*. Routledge: NY, 1999, s. 77–101.

- ⁸ Viz Buzan, Barry – Waever, Ole – de Wilde, Jaap: *Security*, cit. dílo, s. 9–20. Viz též Buzan, Barry – Waever, Ole – de Wilde, Jaap: *Environmental, Economic and Societal Security*. Centre for Peace and Conflict Research: Copenhagen, 1995, s. 10–13.
- ⁹ Viz Buzan, Barry – Waever, Ole – de Wilde, Jaap: *Security*, cit. dílo, s. 23–26.
- ¹⁰ Viz Waever, Ole: *Securitization and Desecuritization*. In: Liepschutz, Ronnie D.: *On Security*. Columbia University Press: New York, 1995, s. 46–79.
- ¹¹ Bezpečnostní analýza používá pojmů hrozba a riziko, aby odlišila „stupeň nebezpečí“, které hrozí referenčnímu objektu. Kodaňská škola vymezuje hrozbu jednoznačně jako vnější činitel, jenž působí nezávisle na státech či vládách. Dochází k jasnému oddělení objektivního faktoru (hrozby) od subjektivního faktoru (způsobu, jak se hrozbě čelí). Podle názoru Jana Eichlera existuje hrozba objektivně, zcela nezávisle na jednání a chování jak referenčního objektu, tak i sekuritizujícího aktéra. Může jít o záměrnou hrozbu, která se odvíjí od záměru konkrétního subjektu (státu, organizace), nebo nezáměrnou, jejímž původcem mohou být např. přírodní jevy (globální oteplení, sucho). Pojem riziko bychom neměli používat pro označení něčeho, co vůbec nemůžeme ovlivnit. Riziko je spojeno s chováním a rozhodováním subjektu v případě hrozby. Riziko na sebe bere sekuritizující aktér ve jménu referenčního objektu, kdy se sekuritizující aktér rozhoduje o možnosti vyrovnání se s bezpečnostním problémem, daný aktér může sekuritizovat dané riziko. Viz Eichler, Jan: *Príspevek do diskuzie o pojmech hrozba a riziko*. Mezinárodní vztahy, ročník 36, číslo 3 (2001), s. 72–82. František Škvrnda tvrdí, že riziko je potenciální nebezpečí, k němuž může dojít v určitém časovém období, ohrožení (rozuměj hrozba) je nebezpečí aktuální, které působí bezprostředně. Viz Škvrnda, František: *Vybrané sociologické aspekty bezpečnostných rizik*. Príspevok do diskuzie o chápaní pojmu. Mezinárodní vztahy, ročník 37, číslo 2 (2002), s. 87.
- ¹² Viz Buzan, Barry: cit. dílo, s. 124 a 249.
- ¹³ Viz Gromadzki, Grzegorz – Wilk, Andrzej: *Overcoming Alienation: Kaliningrad as a Russian Enclave inside the European Union*. Policy Papers 1, On the Future of Europe. Batory foundation: Warsaw, 2001.
- ¹⁴ Viz Baltic Report RFE/RL, 29. 3. 2001, www.rferl.org/balticreport
- ¹⁵ Viz Baltic States Report RFE/RL, 20. 5. 2002, www.rferl.org/balticreport
- ¹⁶ Viz tamtéž.
- ¹⁷ Viz Miniotaite, Grazina: *The security policy of Lithuania and the „integration dilemma“*. COPRI Working paper: COPRI, 1999.
- ¹⁸ Srov. např. Waisová, Šárka: *Střední Evropa v transatlantickém bezpečnostním prostoru*. In: Cabada, Ladislav (ed.): *Perspektivy regionu střední Evropa*. Západočeská univerzita Plzeň: Plzeň, 2002.
- ¹⁹ Viz Miniotaite, Grazina: *The security policy of Lithuania and the „integration dilemma“*, cit. dílo.
- ²⁰ Viz Miniotaite, Grazina: *Lithuania: From Nonviolent Liberation Towards Nonviolent Defence? The Canadian Journal of Peace Studies*, Vol. 28, No. 4 (1996), s. 19–36.
- ²¹ Viz Bagdonavicius, Vacys (ed.): *Lithuania's National Security: Theory and the Realities*. Institut of philosophy and sociology, 1994.
- ²² Tamtéž, s. 128.
- ²³ Viz tamtéž, s. 132.
- ²⁴ Viz tamtéž, s. 133.
- ²⁵ Viz Miniotaite, Grazina: *The security policy of Lithuania and the „integration dilemma“*, cit. dílo.
- ²⁶ Plné znění tohoto zákona viz oficiální stránky litevského Ministerstva národní obrany, www.kam.lt/en/main.php?cat=ministerija&sub=6 (náhled leden 2003).
- ²⁷ Srov. Nekrašas, E.: *Lithuania's Security Concerns and Responses*. In: Lejinš, A. – Bleiere, D. (eds.): *The Baltic States: Search for Security*. Latvian Institute of International Affairs: Riga, 1996, s. 58–73.
- ²⁸ Viz zákon o základech národní bezpečnosti Litvy, 1996, www.kam.lt/en/main.php?cat=ministerija&sub=6, s. 1.
- ²⁹ Tamtéž, kapitola 2, sekce 1.
- ³⁰ Viz tamtéž, s. 3.
- ³¹ ZZNB vytvořil seznam zákonných norem, které tvoří základ národní bezpečnosti Litvy. Jsou to litevská Ústava, ústavní zákon z 8. června 1992, který zakazuje Litvě kdykoli se zapojit do jakéhokoli politického, ekonomického či vojenského uskupení, založeného na základech bývalého Sovětského svazu, dále Charta Organizace spojených národů, dokumenty Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a univerzální principy mezinárodního práva.
- ³² Plné znění Národní bezpečnostní strategie viz oficiální stránky litevského Ministerstva národní obrany, www.kam.lt/en/main.php?cat=ministerija&sub=6 (náhled leden 2003).
- ³³ Návrh národní bezpečnostní strategie Republiky Litva, 2002, www.kam.lt/en/main.php?cat=ministerija&sub=6, s. 4.
- ³⁴ Strategické partnerství mezi Litvou a USA je založeno na Chartě o partnerství mezi USA a pobaltskými státy, která byla podepsána v roce 1998. Impulzem pro její podpis byl výsledek madridského summitu NATO a snaha USA nabídnout pobaltským státům bezpečnostní alternativu ke členství v Severoatlantické alianci.
- ³⁵ Viz Vitkus, Gediminas: *At the Cross-Road of Alternatives: Lithuanian Security Policy in 1995–1997*. In: Artėus, G. – Lejinš, A. (eds.): *Baltic Security: Looking Towards the 21st Century*. Riga: Latvian Institute of International Affairs, 1997, s. 53–78. V období vyhlášení nezávislosti pobaltských států získalo osvobozovací hnutí díky svému nenásilnému charakteru obrovskou popularitu. Srovnáme-li však dokumenty týkající se bezpečnostní politiky v Estonsku a v Lotyšsku, civilní obrana získala tak významné místo v konceptu národní

bezpečnosti jen v Litvě. Jednou z hlavních příčin tohoto vývoje byla etnická skladba populace pobaltských zemí. Na rozdíl od druhých dvou pobaltských států Litva má etnicky poměrně homogenní populaci. V roce 1989 tvořilo litevské obyvatelstvo 80 % obyvatelstva, zatímco v Estonsku tvořilo estonské obyvatelstvo jen 60 % populace a v Lotyšsku lotyšské dokonce jen 52 %. Zatímco v Estonsku a v Lotyšsku bylo hnutí za nezávislost vystaveno silnému odporu nelotyšského a neestonského obyvatelstva, v Litvě podpořili získání nezávislosti všechny skupiny obyvatelstva.

- ³⁶ Viz *Getrübte Harmonie zwischen Vilnius und Riga*. *Neue Züricher Zeitung*, Nr. 65, 19. 3. 2001, s. 5.
- ³⁷ V pentagonální smlouvě o paralelních operacích ve společném energetickém systému mezi Litvou, Lotyšskem, Estonskem, Běloruskem a Ruskou federací z února 2001 získala Litva právo tento systém kdykoli opustit bez postihu. Litevští představitelé se obávali, aby závazky vyplývající z této smlouvy neohrozily litevský vstup do západoevropských energetických systémů.
- ³⁸ Viz *Baltic States Report RFE/RL*, 16. 5. 2002, www.rferl.org/balticreport
- ³⁹ Konkrétním krokem k zajištění a zvýšení vnitřní bezpečnosti je spolupráce Výboru státní bezpečnosti a obrany Litevské republiky a Europolu např. v oblasti ochrany osobních dat a příprava smlouvy o další spolupráci. Viz *Baltic Report RFE/RL*, 29. 3. 2001, www.rferl.org/balticreport
- ⁴⁰ Srov. např. Deyer, Hugh: *Environmental security and international relations: the case for enclosure*. *Review of International Studies*, No. 27 (2001), s. 441–450. Viz též Homer-Dixon, Thomas F.: *On the Treshold: Environmental Changes as Causes of Acute Conflict*. *International Security*, Vol. 16, Issue 2 (1991), s. 76–116. Viz rovněž Foster, Gregory D.: *Environmental Security: The Search for Strategic Legitimacy*. *Armed Forces and Society*, Vol. 27, No. 3 (2001), s. 373–395.
- ⁴¹ Viz Buzan, Barry – Waever, Ole – de Wilde, Jaap: *Security*, cit. dílo.
- ⁴² Viz *Návrh národní bezpečnostní strategie Republiky Litva*, 2002, www.kam.lt/en/main.php?cat=ministerija&sub=6, s. 14.
- ⁴³ Viz *Baltic States Report RFE/RL*, 20. 5. 2002, Mite, Valentinas: *Lithuania: EU Urges Closer of Ignalina Nuclear Plant*, www.rferl.org/features
- ⁴⁴ Viz *Miniotaite, Grazina: The Baltic States: in search of security and identity*. COPRI Working paper: COPRI, 2001.
- ⁴⁵ Jde o transnacionální síť odborníků, kteří sdílejí souhrn kauzálních poznatků a znalostí ohledně fyzikálních a sociálních procesů. Tito odborníci vyžadují jednání na mezinárodní úrovni a sdílejí vizi lepší veřejné politiky, kterou se snaží uvést do života prostřednictvím ovlivňování politických elit. Srov. Haas, Peter M.: *Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination*. In: Haas, Peter M. (ed.): *Knowledge, Power, and International Policy Coordination*. *Special Issue of International Organization*, No. 46 (1992), s. 1–35.
- ⁴⁶ Srov. Yablokov, Alexey V.: *Environmental Security: Problems for the Russian Northwest*, 1999, s. 121–140.
- ⁴⁷ Blíže srov. např. Waisová, Šárka: *Mezinárodní organizace a režimy ve středovýchodní Evropě*. Eurolex Bohemia: Praha, 2003.
- ⁴⁸ Viz *Miniotaite, Grazina: The Baltic States: in search of security and identity*, cit. dílo.
- ⁴⁹ Viz Vitkus, Gediminas: cit. dílo, s. 62.
- ⁵⁰ Bezpečnostní komplex se může podle názoru Buzana, Waevra a de Wildeho změnit pod vlivem tří faktorů: 1) v rámci bezpečnostního komplexu se změni distribuce moci a vztahy přátelství a nepřátelství; 2) transformují se vztahy států bezpečnostního komplexu; 3) výrazně se změni prostředí obklopující bezpečnostní komplex. Viz Buzan, Barry – Waever, Ole – de Wilde, Jaap: *Security*, cit. dílo, s. 13–14.
- ⁵¹ Podle oficiálních údajů litevského Ministerstva národní obrany tvořily vojenské výdaje Litvy: v roce 2000 – 1,3 % HDP, v roce 2001 – 1,6 % HDP, v roce 2002 – 1,7 % HDP. Viz www.kam.lt (náhled 4. 4. 2002).
- ⁵² Srov. např. Adler, Emanuel – Barnett, Michael (eds.): *Security Communities*. Cambridge University Press: Cambridge, 1998.

Literatura

- Adler, Emanuel – Barnett, Michael (eds.): *Security Communities*. Cambridge University Press: Cambridge, 1998.
- Bagdonavicius, Vacys (ed.): *Lithuania's National Security: Theory and the Realities*. Institut of philosophy and sociology, 1994.
- Buzan, Barry: *People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-cold War Era*. Second edition. Longman: Harlow, 1991.
- Buzan, Barry – Waever, Ole – de Wilde, Jaap: *Environmental, Economic and Societal Security*. Centre for Peace and Conflict Research: Copenhagen, 1995.
- Buzan, Barry – Waever, Ole – de Wilde, Jaap: *Security. A New Framework for Analysis*. Boulder: London, 1997.
- Buzan, Barry – Waever, Ole: *Slippery? Contradictory? Sociologically unable? The Copenhagen school replies*. *Review of International Studies*, No. 23 (1997), s. 241–250.
- Eichler, Jan: *Příspěvek do diskuze o pojmech hrozba a riziko*. *Mezinárodní vztahy*, ročník 36, číslo 3 (2001), s. 72–82.
- Gromadzki, Grzegorz – Wilk, Andrzej: *Overcoming Alienation: Kaliningrad as a Russian Enclave inside the European Union*. Policy Papers 1, On the Future of Europe. Batory foundation: Warsaw, 2001.
- Haas, Ernst B.: *International Integration. The European and the Universal Process*. *International Organization*, Vol. 15, No. 4 (1961).

LITVA

- Keohane, Robert O. – Nye, Joseph S.: Power and Interdependence. Third edition. Longman: NY, 2001.
- Lithuanian-Polish relations. Lithuanian Foreign Policy Review, Vol. 7. No. 1 (2001).
- Miniotaite, Grazina: Lithuania: From Nonviolent Liberation Towards Nonviolent Defence? The Canadian Journal of Peace Studies, Vol. 28, No. 4 (1996), s. 19–36.
- Miniotaite, Grazina: The Baltic States: in search of security and identity. COPRI Working paper: COPRI, 2001.
- Miniotaite, Grazina: The security policy of Lithuania and the „integration dilemma“. COPRI Working paper: COPRI, 1999.
- Mutimer, David: Beyond Strategy: Critical Thinking an the New Security Studies. In: Snyder, Craig A.: Contemporary security and strategy. Routledge: NY, 1999, s. 77–101.
- Nekrašas, E.: Lithuania's Security Concerns and Responses. In: Lejinš, A. – Bleiere, D. (eds.): The Baltic States: Search for Security. Latvian Institute of International Affairs: Riga, 1996, s. 58–73.
- SIPRI Yearbook 2001. Armaments, disarmaments and international security. SIPRI: Stockholm, 2001.
- Škvrdna, František: Vybrané sociologické aspekty bezpečnostných rizík. Príspevok do diskusie o chápaní pojmu. Mezinárodní vztahy, ročník 37, číslo 2 (2002), s. 81–88.
- Šmihula, Daniel: Ruská menšina na území bývalých sovietskych republik. Mezinárodní vztahy, rok 1999, číslo 3, s. 64–70.
- Švec, Luboš: Postavení pobaltských států v postsovětském prostoru v polovině devadesátých let. In: Litera, Bohuslav – Švec, Luboš – Wannan, Jan – Zilynskyj, Bohdan: Vzájemné vztahy postsovětských republik. ÚMV: Praha, 1998, s. 81–99.
- Timulaitis, Gintars: National Security and Defence Policy of the Lithuanian State. Research paper, Nr. 26. United Nations: Geneva, NY, 1994.
- Vítkus, Gediminas: At the Cross-Road of Alternatives: Lithuanian Security Policy in 1995–1997. In: Artéus, G. – Lejinš, A. (eds.): Baltic Security: Looking Towards the 21st Century. Riga: Latvian Institute of International Affairs, 1997, s. 53–78.
- Vítkus, Gediminas: Lithuania. In: Missirioli, Antonio: Bigger EU, wider CFSP, stronger ESDP? The View from Central Europe. Institute for Security Studies: Paris, 2002, s. 14–18.
- Waever, Ole: Securitization and Desecuritization. In: Liepschutz, Ronnie D.: On Security. Columbia University Press: New York, 1995.
- Yablokov, Alexey V.: Environmental Security: Problems for the Russian Northwest, 1999, s. 121–140.
- Zájedová, Ivi: The Baltic States' Security and NATO Enlargement. Perspectives, No. 13 (1999), s. 79–90.

Poznámka

Tato stať vychází z grantové studie Bezpečnostní politika Litvy, která vznikla v rámci interního grantu Vojenské akademie v Brně v roce 2002 a jejímiž řešiteli jsou Šárka Waisová a Ladislav Cabada.